

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
I. ULUSAL LİSANSÜSTÜ
ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU**

ÖZET KİTAPÇIĞI

Elazığ, 2023

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl Dağ

Prof. Dr. Erkan Yar

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

**TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
I. ULUSAL LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU**

Özet Kitapçığı

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl DAĞ

Prof. Dr. Erkan YAR

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

Elazığ – 2023

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

Temel İslam Bilimleri I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Özet Kitapçığı

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl DAĞ

Prof. Dr. Erkan YAR

Dizgi

Kübra AKGÜNDÜZ

Redaksiyon

Rukiye ALTIN

Kapak Tasarımı

Zuhâl DAĞ

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 5

Birinci Baskı, Temmuz 2023, 50 Adet

Baskı-Cilt

Fırat Üniversitesi Basımevi

Fırat Üniversitesi Rektörlük Kampüsü

23100 Elazığ/Merkez

(0424) 237 00 00/ (Dahili 4494/4495)

ISBN: 978-605-73808-7-6

Sertifika No: 53026

© Bu kitap Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yayına hazırlanmış olup özetlerin
ilmî ve fikrî muhtevası ile dil bakımından sorumluluğu yazarlarına; telif hakları Fırat
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları'na aittir.

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR (İlahiyat Fakültesi Dekanı)

Prof. Dr. Erkan YAR (Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanı)

Prof. Dr. Gıyasettin ARSLAN (Tefsir Ana Bilim Dalı Başkanı)

Prof. Dr. İhsan SOYSALDI (Tasavvuf Ana Bilim Dalı Başkanı)

Prof. Dr. Mehmet ERDEM (İslam Hukuku Ana Bilim Dalı Başkanı)

Doç. Dr. Enes ERDİM (Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı Başkanı)

Doç. Dr. Nesrişah SAYLAN (Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Ana Bilim Dalı Başkanı)

Doç. Dr. Tahsin KAZAN (Hadis Ana Bilim Dalı Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ALİMOĞLU SÜRMELİ (İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Zuhal DAĞ (Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkan Yardımcısı)

Sempozyum Bilim ve Hakem Kurulu

Prof. Dr. Abdürrahim ALKIŞ (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Erkan YAR (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Gıyasettin ARSLAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Hacı Mustafa BAĞCI (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Hulusi ARSLAN (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. İhsan SOYSALDI (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet BİLEN (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet DAĞ (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet ERDEM (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KUBAT (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa AGÂH (Bingöl Üniversitesi)

Prof. Dr. Selim ÖZARSLAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Abdulnasır SÜT (Bingöl Üniversitesi)

Doç. Dr. Aydın TAŞ (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayşe MEYDANOĞLU (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Ekrem YÜCEL (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Enes ERDİM (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet ÖZTÜRK (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa BOZKURT (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Nesrişah SAYLAN (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Tahsin KAZAN (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emine ERDOĞAN MARSAK (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan SARITEPE (Fırat Üniversitesi)

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

Dr. Öğr. Üyesi Esra GÜLENGÜL (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin POLAT (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat GÖKALP (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TAŞ (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer ÖZLİ (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin ÇELİK (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sait BOSAT (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ALİMOĞLU SÜRMELİ (Fırat Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zuhul DAĞ (Fırat Üniversitesi)

Sempozyum Sekretaryası

Enes SAYLAN (Yüksek Lisans Öğrencisi)
Kübra AKGÜNDÜZ (Yüksek Lisans Öğrencisi)
Rukiye ALTIN (Yüksek Lisans Öğrencisi)

İÇİNDEKİLER

Nahiv Şerh Geleneğinde Küllî Kâideler -el-Behçetu'l-Merdiyye Örneği-	3
“Kadınların Camiye Girmelerini Engellemeyin” Rivayetinin Sened ve Metin Açısından Tahlili -Sahihayn Özelinde-	4
Habbâb b. Eret'in Hayatı ve Rivayetlerinin İslami İlimlerde Kullanımı	6
Cerh ve Ta'dil İlminde Yaşanan İhtilaflar	7
İbn Süreyc'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Şafî Mezhebine Katkısı	8
Ebû Bekr er-Râzî el-Cessâs'ın Hayatı ve İlmî Şahsiyeti	10
İngiltere'de İslâmî Yargı Kurumları	12
İslami Devlet Modeli ve Günümüz Modern Devlet Modeliyle Uyuşması	14
Islahatçı Âlim Hasan el-Bennâ'nın Fıkıh Düşüncesinde İcmali Deliller	16
Abdulkadir Dâmolam ve Onun “Akâid-İ Zaruriyye” Adlı Eseri Hakkında İnceleme	17
Bâtınî Makâlât Eserlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Bâbü's-Şeytân ve Kitâbu'z-Zîne Örneği	18
Şia'da Kader Anlayışı ve Beda Kavramı	19
Seyyid Hüseyin Nasr'ın Hayatı Bağlamında Mezhebi Aidiyeti ve Şiiliğin Temel Kavramlarına Yönelik Fikirleri	20
Abdulkahir el-Bağdâdî'nin, Ehli Bid'at Diye Adlandırdığı Fırkalara Yönelik Eleştirilerinin Dayanağı	22
Din- Mezhep İlişkisi ve Abdulkahir el-Bağdadi'ye Göre İslam'a Mensup Olmadıkları Halde İslam'a Nispet Edilen Fırkaların Temel Nedenleri	24
Oryantalist Çalışmalarda İslam'ın Terörizm ile İlişkilendirilmesi: Bernard Lewis Örneği	26
Abdullah b. Yezîd el-Fezârî'nin Kelâmî Görüşleri -Kitabu't-Tevhid Örneği-	28
Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'de Büyük Günah-Şefaât İlişkisi	29
Yuhanna İncili'nin İlk Ayetlerinin Müslüman Düşüncesine Yansıması	31
Ebu'l A'la el-Mevdudi'nin Hayatı ve “Kur'an'da Dört Terim” Adlı Eserinin Tahlili	33
Ebü'l-Hasan el-Eş'Arî'nin Halku'l-Kur'an Meselesinde Kullandığı Deliller	35
Fethu'l-Bârî'de Kıraat Kaynakları ve Nakil Yöntemleri	37
Mahmûd Hamza Efendi ve Tefsiri Dürrü'l-Esrâr'daki Kırâat Farklılıkları: Bakara Sûresi Örneği	38
Kıraatlerin Tevatür Yönü	39

Kehf Suresi Bağlamında Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisinde el-Keşşâf Örneği	40
Şaz Kıraatlerin Tarihsel Gelişimi	41
Müfessir Şütaybî ve <i>el-Lübâb fî Müşkilâti'l-Kitâb</i> Adlı Tefsiri.....	42

NAHİV ŞERH GELENEĞİNDE KÜLLÎ KÂİDELER -EI-BEHÇETU'L-MERDİYYE ÖRNEĞİ-

Arş. Gör. Ersin AKDAĞ

Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

ersinakdg2799@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8202-369X

Bu tebliğimizin konusu; çok yönlü kimliği ile tanınan es-Suyûtî'nin (ö. 911/1505), Endülüslü meşhur nahiv alimi İbn Mâlik'in (ö. 672/1274) *el-Elfiyye* adlı eserine yazmış olduğu *el-Behçetu'l-Merdiyye* eseri özelinde nahiv şerh geleneğinde işlenen genel küllî kaidelerdir. Bilindiği üzere 1000 beyitten oluşan *el-Elfiyye* üzerinde birçok şerh bulunmakta olup es-Suyûtî'nin kaleme aldığı mezkûr eser bu şerhlerin başında gelmektedir. Konumuz gereği çalışmamızda söz konusu eser dışında diğer nahiv şerh eserleri kapsam dışı tutulmuştur. Nitekim çalışmamızın amacı bu alanda yazılan eserlerin tümünü incelemek olmayıp -bir eser özelinde- nahiv kaideleri açıklanırken genel-küllî kaidelerin önemine dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere Temel İslam Bilimlerinin hemen hemen tüm alanlarında dayanmış olduğu temel ilkeler tespit edilmeye çalışılıp bu ilkeler ışığında da karşılaşılan problemlere çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Örneğin İslam Hukuku alanında 1851 maddeden oluşan Mecelle bunun en somut örneğidir. Nahiv ilminde de aslında oldukça yaygın olmasına rağmen dağınık halde bulunan bu küllî kâideler -bir eser özelinde- dikkat çekilmesi oldukça önem arz etmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus ise küllî kâideler ile kast edilen; "*Mübtedâ merfûdur, mefûl mansûb'dur vb.*" ifadeler olmayıp لَا يُخْبَرُ إِلَّا عَنْ مَعْرُوفٍ "*Sadece ma'rife/bilinen şeyler hakkında yargı bildirilir.*" gibi ifadelerdir. Bu anlamda kâide/kural ile küllî kâide ayırımına dikkat etmek konunun anlaşılması adına son derece önem teşkil etmektedir. Çalışmamızın muhtemel sonuçları ise şunlardır: Nahiv kuralları şerh edilirken bu kuralları genel bir çatı altında birleştirilmesi çabasına ışık tutulması, bu genel çatıyı (küllî kâide) oluşturan bazı kuralların tespit edilmesi, bu kâidelerin dil öğretimi noktasında önemine ve nahvin mecellesinin oluşturulmasına dikkat çekilmesi.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Nahiv, el-Behçetu'l-Merdiyye, Küllî Kâide

**“KADINLARIN CAMİYE GİRMELERİNİ ENGELLEMİYİN”
RİVAYETİNİN SENED VE METİN AÇISINDAN TAHLİLİ
-SAHİHAYN ÖZELİNDE-**

Hatice Kübra KARACA

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
221212112@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8559-3754

Kur'an; insanların bir erkek ve diğiden yaratıldığını onların da özü itibarıyla topraktan var edildiğini beyan etmektedir. İslam'a göre ilk insan Hz. Âdem'dir. Eşi Havva ise erkek-kadın tüm insanların annesidir. İslam meseleye kadın-erkek ayrımı veya ayniliği üzerinden değil bilakis değerler üzerinden bakmayı önermektedir. Kadın, kadın olduğundan erkek de erkekliğinden dolayı bir meziyete sahip değildir. Nitekim Kur'an ve hadislerde üstünlük; takva ölçüsüne bağlanmıştır. Cinsiyet üzerinden yapılan okumalar yanlı ve yanlış okumalardır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) risâlet ile görevlendirildiği toplumda kadınlara herhangi bir değer verilmediği bilinmektedir. Öyle ki onun kadınlarla alakalı icra ettiği kimi uygulamalar zaman zaman sahabe-i kiram arasında bile tepki ile karşılanmıştır. Ancak Allah Rasûlü kınayıcının kınamasından korkmadan hakkı olduğu gibi topluma tebliğ etmiştir. Çalışmamızda, İslâm cihetinden kadınların dini ve sosyal hayattaki konumlarını irdelemek yerine olumsuz tavır alınmaması gereken “Kadınların camiye girmelerini engellemeyin” hadisini seçici bir örnek olarak ele alacağız. Camiler Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde sosyal hayat açısından önemli bir işleve sahiptir. Allah Rasûlü, başta eşleri olmak üzere kadınları her vesile ile mescitlere davet eder onlar da Hz. Peygamber'in davetine cevap verir ve namazı cemaatle kılmak için yoğun ilgi gösterirlerdi. Hz. Peygamber'in kadınların mescitlere girmelerinin men edilmemesine dair buyurduğu hadis/hadisler لا تمنعوا اماء الله مساجد الله özelinde tahlil edilecektir. Hadisin senedinde yer alan raviler cerh ve tadil ilmi kriterlerine göre değerlendirecektir. Tebliğin hacmini zorlamamak için Ehl-i Sünnet nezdinde en sahih hadis kaynakları olarak kabul edilen “Sahihayn” ile konu sınırlandırılacaktır. Ayrıca metin tenkidi de yapılmak suretiyle rivayetler arasında bütünlük veya ortak noktalar üzerinde durulacak ve hadisin sebebi vüruduna da temas edilecektir. Nitekim hadislerin sebeb-i vürudunun hadislerin doğru anlaşılması için önemli bir husus olduğu ifade edilmiştir. Bu araştırma ile ulaşılması hedeflenen; kadınların sosyal hayatın merkezi kabul edilen camilerle yeniden buluşmalarını sağlamaktır. Araştırma neticesinde kadınların cami adabına ilişkin kurallara uyarak cemaate katılmalarının; İslam toplumunun bir arada olması ve

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

kadınların dini yaşantıya uzak kalmamaları açısından gerekli olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kadın, Cami, Sebeb-i Vürud.

HABBÂB B. ERET'İN HAYATI VE RİVAYETLERİNİN İSLAMİ İLİMLERDE KULLANIMI

Betül ARSLAN

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
btelf.1223@hotmail.com, Orcid: 0009-0001-2079-3920

Bu tebliğde Habbâb b. Eret'in hayatı ve rivayetlerinin İslami ilimlerde kullanımı ele alınmaktadır. Bu araştırmada Habbâb b. Eret'in rivayetleri akaid ilmindeki eserlerde ve fıkıh ilminde dört mezhebin kaynaklarında yer almış mıdır, bu hadisleri nasıl yorumlamışlardır ve bu hadisleri delil olarak kullanıp bir hükme varmışlar mıdır gibi soruların cevabına yer vereceğiz. Hz. Peygamber İslam dininin hükümlerini bizzat yaşayarak insanlara aktarıp örnek olmuştur. Onu örnek alan ilk topluluk ise sahâbe neslidir. Onlar Hz. Muhammed'e ilk desteği veren, yalnızca Allah'ın rızasını umarak hareket eden, inançları uğruna her şeyi arkalarında bırakıp hicret eden, tebliğ vazifesini üstlenerek öğrendiklerini diğer insanlara aktaran nesildir. Ashâbın sünneti yaşamlarında nasıl uyguladıkları bütün insanlar için rehber olmuştur. Elbette böyle bir neslin tanınması Müslümanların bütünü için elzemdir. Araştırmamızın konusu olan sahâbînin, yaşamı boyunca gösterdiği sabrı bu çalışmayı önemli kılmaktadır. İnandığı din uğruna işkencelere maruz kalsa da davasından vazgeçmeyen Habbâb b. Eret, Allah sevgisini her şeyden üstün tutmuştur. Onu, sahâbe içerisinde farklı bir konuma taşıyan özelliği; sözlü edebiyatın egemen olduğu Arabistan topraklarında, sayılı okuryazarlardan biri olarak İslam'ı tebliğ etme konusunda gösterdiği çaba olmuştur. Hz. Peygamber tarafından görevlendirilerek Hz. Ömer'in kız kardeşi Fatıma'ya ve eşine Kur'an-ı Kerim öğretmesi bu çabanın ispatıdır. Çalışmamızda esas aldığımız bu konu, yaşadığımız topluma ve gelecek nesillere temsil olması açısından ehemmiyet arz etmektedir. Dolayısıyla çalışmamızın temel hedefi, sahâbe biyografileriyle ilgili tabakat ve rical kitapları incelenerek Habbâb b. Eret'in hayatını ve kişiliğini tanıtmaktır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre; Temîm kabilesine mensup bir köle olan Habbâb, ilk Müslümanlardan biridir. Demirci mesleğiyle uğraşıp kılıç yapmasıyla tanınır hale gelmiştir. Yerine getirdiği hizmetlerin en meşhuru Hz. Ömer'in kardeşi Fatıma'ya Kur'an-ı Kerim öğretmesidir. Zulüm ve işkenceler karşısında gösterdiği dik duruşu ve sabrıyla öne çıkmaktadır. Gördüğü işkenceler sebebiyle ömrünü hastalıklarla geçiren Habbâb, Kûfe'de vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Habbâb b. Eret, Sabır, Tebliğ.

CERH VE TA'DİL İLMİNDE YAŞANAN İHTİLAFLAR

Rukiye ALTIN

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
221212111@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9925-2691

Cerh ve ta'dil ilmi hicrî ilk asrın ortalarından itibaren oluşmaya başlamış, II. yüzyılın sonlarında teşekkül safhası ve III. yüzyılda da sistemleşmiş bir şekilde ilim dünyasındaki yerini almıştır. Bu ilim, isnâd sistemi ve ricâl ilmiyle de yakından ilişkilidir. Hadislerin sıhhatinin tespitinde, râvilerin adalet ve zabt konularındaki yetkinlikleri önem arz etmektedir. Bu yetkinlikler cerh ve ta'dil ilminin konusu olup bu tebliğde de cerh ve ta'dil ilminde ihtilafın mevcut olup olmadığı incelenecektir. İki bölümde işlenecek olan konunun, ilk bölümünde bu ilmin tarihçesi ve ilmi oluşturan ıstılahlar üzerinde durulacaktır. İkinci ve asıl bölümde ise cerh ve ta'dil ilminde râviler ile alakalı yaşanan ihtilafların nereden kaynaklandığı ve âlimlerin bu ihtilafı giderme noktasında ortaya koydukları usûl ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu vesile ile bu ilimde ihtilaf ile kast edilenin tam olarak ne olduğuna ve bu ihtilafın sebeplerinin objektif ve sübjektif yönlerine işaret edilecektir. Tarihsel/ sosyolojik bir alana hitap etmesi sebebiyle yöntem olarak sosyal bilimlerde takip edilen yöntemle ele alınacaktır. Bu konuda yazılmış olan eserlere genel olarak bakıldığı zaman, cerh ve ta'dil ilmindeki ihtilafın ayrı bir bölüm olarak bütüncül bir şekilde ele alınmamış olması bu makalenin yazılmasını teşvik etmiştir. Neticede görülmüştür ki cerh ve ta'dil ilminde her bir âlim kendi sahip olduğu hadis kültürü ile farklı kıstaslara göre değerlendirmeler yapmıştır. Bu kıstasların sübjektif yönü de râviler hakkındaki görüşlerinde derece farkı oluşturarak lafız mertebeleri şeklinde bir farklılık/ ihtilaf oluşturmıştır. Sonrasında işin uzmanları ortaya çıkan bu ihtilafı giderme noktasında tüm rivayetleri toplayarak cem' etme veya rivayetler arasında tercih yapma şeklinde iki yöntem geliştirmişlerdir. Tüm bu yoğun çabalar sonucunda sadece hadis külliyatları değil aynı zamanda büyük bir hadis-isnad-râvi değerlendirme külliyatı da oluşmuştur. İşte bu makalede cerh ve ta'dil ilminin ne olduğundan ziyade bu ilim de yaşanan ihtilaflara, bu ihtilafların objektif ve sübjektif yönlerine ve bu çerçevede tarihi arka plan bilgisine dikkat çekilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Cerh-Ta'dil, İhtilaf, Râvi, Sübjektiflik, Tenkîd.

İBN SÜREYC'İN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ŞAFİÎ MEZHEBİNE KATKISI

Ramazan AYDEMİR

Fırat Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

r-aydemir@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-9574-3397

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan SARITEPE

Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

esaritepe@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-1801-4625

İlk dönemde Maliki mezhebi şemsiyesi altında hadis müdafaası yapan Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, hocası İmam Malik'in vefatından sonra Ehl-i hadis ve Ehl-i rey görüşlerini mezcederek yeni bir mezhebin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İmam Şâfiî, ilk olarak Mekke ve Bağdat'ta kadim mezhebini oluşturmuş daha sonra Mısır'da öğrencileri ile birlikte mezheb-i cedid olarak bilinen yeni mezhebinin temellerini atmıştır. İmam Şâfiî'nin vefatından sonra, kendisinden ders alıp birinci nesil olarak kabul edilen öğrencileri ondan geriye kalan ilmî müktesebat çerçevesinde muhtasar ve benzeri eserler telif ederek Şâfiî'nin fikhını yaymaya çalışmışlardır. İkinci nesil olarak kabul edilen Şâfiîler, gittikleri topraklarda birinci nesil Şâfiîlerden aldıkları Şâfiî fikhının genelde eğitim ve öğretimini yaparak mezhebin farklı coğrafyalarda yayılmasına katkı sağlamışlardır. İkinci nesilde durgun geçen tedvin süreci, üçüncü nesilde İbn Süreyc'in önderliğinde yeniden başlamıştır. Üçüncü nesil Şâfiîler, Şâfiî fikhını merkeze alarak telif ettikleri eserlerle Şâfiî'nin görüşlerinin diğer mezheplerin görüşleri arasında eriyip yok olmasını engellemişlerdir. Üçüncü neslin küçük Şâfiî'si olarak kabul edilen İbn Süreyc, yaptığı ilmi çalışmalarla Şâfiî mezhebi için bir milat kabul edilebilir. Çünkü İbn Süreyc, telif ettiği büyük külliyat ile İmam Şâfiî'den sonra mezhebin ikinci telif harekâtını başlatmış kabul edilir. İbn Süreyc, yaptığı tedvin ve telif faaliyetleri ile Şâfiî fikhının sistematik bir mezhep halini almasına önemli katkılar sağlamış ve kendisinden sonra etkin rol oynayacak birçok talebe yetiştirerek mezhebin farklı coğrafyalara yayılmasında etkili olmuştur. Bu tebliğde İbn Süreyc'in ilmî kişiliği ve Şâfiî mezhebine katkısı ele alınmıştır. Bu çalışma İbn Süreyc'in ilmî şahsiyeti ve Şâfiî mezhebine olan katkısı hakkında bilgi vermekle sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın amacı İbn Süreyc'in Şâfiî mezhebi ile olan ilişkisi ve katkısını beyan etmektir. İbn Süreyc ve çalışmaları, genelde yaşadığı dönemin ilmi durumunu, özelde ise Şâfiî mezhebine olan katkısının bilinmesinin ve ilim camiasına kazandırılmasının önem arz ettiğini düşünüyoruz. Bu çalışmada şahıs ve ilmi kişiliği çalışıldığından

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

biyografik ve tarihsel veriler ağırlık teşkil edeceğinden ilgili alanda daha ziyade tarihsel yöntem kullanılmıştır. Şafî mezhebine olan etkisi bölümünde ise mezhep literatürü taranarak tarama ve saptama yöntemleri yardımıyla bulunan veriler, karşılaştırma yöntemiyle tahlil ve tenkide tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, İbn Süreyc'in birçok eser ve talebe yetiştirerek ilmî şahsiyeti bakımından iyi bir mevki edindiğini ve Şafî mezhebine pozitif katkısının olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Fıkıh, Şafî Mezhebi, İbn Süreyc.

EBÛ BEKR ER-RÂZÎ EL-CESSÂS'IN HAYATI VE İLMÎ ŞAHSİYETİ

Kenan KILINÇ

Fırat Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

kenankilinc.4949@gmail.com, Orcid: 0000-0002-9523-3514

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan SARITEPE

Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

esaritepe@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-1801-4625

Fukahâ metodu, genellikle Hanefîlerin fûrû hükümleriyle bağdaştırılan ve tümevarım metoduna göre oluşturulmuş usûl metodudur. İslam Hukuk tarihinde usûl alanında fukahâ metoduna göre tedvin edilmiş ilk eser genellikle Ebû Yûsuf (ö. 182/798), Îsâ b. Ebân (ö.221/836) ve Kerhî'ye (ö. 340/952) nisbet edilmiştir. Ancak Ebû Yûsuf ve Îsâ b. Ebân'ın eserleri günümüze ulaşmamıştır. Bugün matbu olarak elimizde bulunan Kerhî'nin *er-Risâle fi'l-Usûl* adlı eseri adından da anlaşılacağı üzere usûl konularının tamamını ihtiva etmeyip hukukun genel kurallarının yer aldığı küçük hacimli bir eserdir. Fukahâ metoduna göre kapsamlı yazılan ve kapsamlı olarak usul konularını ele alan ilk eser, Cessâs'ın *el-Fușûl fi'l-Usûl* adlı eseridir. Fikhî mezheplerin kurumsallaştığı IV. (X.) asırda yaşayan Ebû Bekr el-Cessâs, Hanefî mezhebinin fûrû hükümlerinin elde ediliş keyfiyetine yönelik açıklamalarını derlediği eserinde, mezhebin fûrû hükümlerinin çözümlerini mezhep tutarlılığı bağlamında sağlam deliller üzerine temellendirmiştir. Ebû Hanîfe ve ilk nesil Hanefî âlimlerinin fûru fıkha dair görüşlerini üzerine bina ettikleri temel kurallarının tespit edildiği eseri kaleme alarak Cessâs; kendisinden sonra gelen Debûsî, Serahsî ve Pezdevî gibi usûl âlimlerinin usûl ile ilgili eserlerini oluşturmalarında büyük etki yapmıştır. Fukahâ metodu için dönüm noktası olan Cessâs'ın ilmî kişiliği üzerinde âlimler arasında ihtilaf vuku bulmuştur. Kemalpaşazâde'nin fakihleri ictihâd yetkinliklerine göre yedi sınıfa ayırdığı tabakatında fıkıh alanındaki bilgisi ve Hanefî ictihad mantığına vukûfiyeti tartışmasız olan Cessâs'a ashâbü't-tahrîc tabakasında yer vermesi, Cessâs'ın ikinci tabaka olan *mezhepte müctehid* veya o da olmazsa en azından üçüncü tabaka olan *meselede müctehid* tabakasından sayılması gerektiği şeklinde eleştirilmiştir. İbn Kemal'in tasnifi, sadece Cessâs için eleştirilmemiş, Ebu Yûsuf, Kerhî ve daha birçok âlim yönden de eleştirilmiştir. Cessâs'a on altı eser nisbet edilmiş ancak bu nisbet edilen eserlerden sadece Ahkâmü'l-Kur'ân, el-Füșûl fi'l-usûl, Muhtaşaru İhtilâfi'l-fukahâ', Şerhu Edebi'l-kâdî li'l-Hassâf' adlı dört eserin baskısı

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

yapılmış günümüze ulaşmıştır. Bu tebliğde Cessâs gibi bir âlimin bütün yönleriyle ele alınması mümkün olmadığından hayatı, ilmî şahsiyeti ve eserleri konu edinilecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Cessâs, el-Fușûl fi'l-Usûl.

İNGİLTERE’DE İSLÂMÎ YARGI KURUMLARI

Hakan AYDIN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

Hakan34455@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6844-1687

Bu tebliğ İngiltere’de bulunan Şeriat Konsülleri (Sharia Council) ve İslam Temyiz Mahkemeleri (Muslim Arbitration Tribunal “MAT”)'ni ele almaktadır. Bu yerler İngiltere’de yaşayan Müslümanların, meydana gelen sorunlar karşısında başvurabilecekleri kurumlardır. Ayrıca bu kurumlara gayrimüslim olan insanlar da başvuruda bulunarak hukukî meselelerine çözüm aramaktadırlar. Örneğin *The Guardian gazetesinin* yaptığı bir araştırmaya göre özellikle İslam Tahkim Mahkemeleri’ne başvuran insanların %15’lik kısmı gayrimüslim vatandaşlardan oluşmaktadır. Bu araştırmada İngiltere’de bulunan ve çalışmamızın temelini oluşturan İslâmî yargı kurumlarının verdiği hükümlerin, İslâm’ın ilkelerine uygunluğu incelenerek çoklu hukuk sisteminin toplum üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Ayrıca bu araştırmada İngiltere’de bulunan Müslümanların talepleri doğrultusunda devlet tarafından verilen birtakım haklar ele alınmıştır. Bu hakların en başında da Müslümanların bulundukları bölgelerde İslam hukuk mahkemelerinin kurulması gelmektedir. Bu mahkemelerin kurulması ise iki aşamadan oluşmuştur. Bunlardan ilki temeli 1970’lere dayanan Şeriat Konsülleri (Sharia Council), diğeri ise ilk olarak 2007 yılında kurulan ve 2008 yılında resmi statü kazanan İslam Temyiz Mahkemeleri (Muslim Arbitration Tribunal “MAT”)'dir. Bu araştırma esnasında İngiltere’deki gazete ve dergi gibi yayın organlarından faydalanılarak bu mahkemelerin halktaki karşılığı incelenmiştir. Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkeler, İngiltere’ye bağlı oldukları için bu ülkelerde de aynı İngiltere’de olduğu gibi İslâmî yargı kurumları bulunmaktadır. Ancak bu araştırma Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkeleri kapsam dışı tutup, sadece İngiltere’deki İslâmî yargı kurumlarını ele almıştır. Bu çalışmanın amacı İslam hukuk mahkemelerinin günümüz dünyasında dahi varlığını sürdürdüğünü tasvir etmektir. Ayrıca bu araştırma, bazı hukukçular tarafından İslam hukukunun bir hukuk sistemi olmadığı iddiasının reddi bakımından önem taşımaktadır. Günümüzde İslam hukukunun bir hukuk sistemi mi yoksa örfi kurallardan meydana gelen bir düzen mi olduğuna dair bazı farklı görüşler bulunmaktadır. Bu araştırma İslam hukukunu bir hukuk sistemi olarak görmeyenlere karşı Avrupa ve birçok dünya ülkesinde bulunan İslam hukuk mahkemelerinden örnekler getirmektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yapma, ilgili bilgi ve belgelere ulaşma, bunları analiz ederek

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

mukayese yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma neticesinde 1400 yıllık İslâm hukukunun günümüz çağında dahi uygulanabilir olduğu ve bunun bazı Avrupa ülkelerinde somut örneklerinin bulunduğu sonuçları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İngiltere, Mahkeme, Tahkim, Konsül.

İSLAMİ DEVLET MODELİ VE GÜNÜMÜZ MODERN DEVLET MODELİYLE UYUŞMASI

Hadi ERDEM

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
hadierdem21@gmail.com, Orcid: 0009-0005-9882-3308

Bu tebliğde, günümüz siyasi hayatında İslam dünyasında çağdaş bir İslami devlet modelinin mümkün olup olmadığı ele alınmaktadır. Bu bağlamda Wael b. Hallaq Türkçe'ye İmkânsız Devlet olarak tercüme edilen kitabında öne sürdüğü modern İslami devlet kavramsallaştırmasının tabiatı gereği kendisiyle çeliştiği tezi analiz edilmiştir. Bu bağlamda siyaset-i şer'iyye kavramı ile günümüze ulaşmış eserler ve günümüz bilimsel çalışmaları etrafında "İslami Devlet" kavramı konu edilmiştir. Bu bildiride devlet modelleri kapsam dışı tutulmuştur. Günümüz batılı devletlerin İslam coğrafyasında yüz yılı aşkındır uyguladıkları kapitalist ve işgalci hareketlerin sonucu olan kraliyet ve diktatoryal rejimler aracılığıyla, İslam dünyasında İslami devlet modelinin oluşmaması ve oluşum çabalarının engellenmesi ve ayrıca batının bu politikalarının başarısızlığa uğradığı İran İslam Cumhuriyeti ve Afganistan İslam Emirliği örneklerinden yararlanarak, çağımızda bir İslam Devleti modelinin modern ulus devlet anlayışına entegre olabilmesinin imkânı ele alınmaktadır. Buna bağlı olarak günümüz ulus devlet modelinin kadim İslam medeniyeti ve İslam şeriatı ve ahlakıyla uyuşmasını ve bir İslam devleti iddiasında bulunacak bir devletin, hem iç siyasette hem de dış siyasette Şeriatın oluşturduğu paradigmaya uyum sağlayabilip, uygulamanın mümkün olup olmadığı ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı şeriatın ve İslam Medeniyetinin bu anlamda bir lokomotif güç olarak ortaya çıkabileceği ve İslami bir Devlet modelinin mümkün olduğunu göstermektedir. İslam ülkelerinde özellikle Arap baharı olarak isimlendirilen dönemde yaşanan devrimler ve bu devrimlerin Müslüman coğrafyada halkların desteği ile karşılık bulması ve Afganistan'da ABD ve NATO politikaların çöküp Taliban öncülüğünde kurulan İslam Emirliği, bu savunmanın en önemli dayanağıdır. Devrim yaşanan İran ve Afganistan gibi ülkelerde kökten bir değişim yaşanırken; Mısır, Tunus gibi ülkelerde ise mevcut sistemlerle devam etme kararı ve sonrasında yaşanan askeri ve siyasi darbelerle bu devrimlerin istenen amaca ulaşmamıştır. Bu da İslam coğrafyasında ulus devlet anlayışıyla mevcut Müslüman halk arasında uyuşmazlığa sebep olmaktadır. Bu çalışma günümüz dünyasında İslami devlet ve yönetiminin imkânı konusunu ele aldığından önem taşımaktadır. Bu araştırmada veri toplama ve analiz yöntemi

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

kullanılmıştır. Bu araştırma neticesinde İslam dünyasında yaşanan siyasi ve ekonomik olumsuzlukların İslami devlet anlayışı ve modelinin tanımlanmasında etkili olduğu ve öze dönük eleştiri ve hesaplaşma ile yeni bir anlayışın ortaya çıkacağı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Siyaset-i Şer'iyye, Ulus Devlet, Siyasetname.

ISLAHATÇI ÂLİM HASAN EL-BENNÂ'NIN FIKIH DÜŞÜNCESİNDE İCMALİ DELİLLER

Fatma SARP

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
f.fatmasarp@gmail.com, Orcid: 0009-0005-3153-2493

Hasan el-Bennâ (1906-1949), tüm dünya ve özellikle İslam âlemi için içtimai, kültürel ve hukuki alanlar başta olmak üzere her alanda gerçekleşen bir geçiş, arayış ve devrim döneminde yaşamıştır. Bu dönemde Müslümanların yaşadıkları buhranlara karşı birtakım çözüm önerilerinde bulunan Hasan el-Bennâ'nın fıkhi ve usuli görüşlerinin tespiti dönemin irdelenmesi açısından önemlidir. Bir ilim ve hareket adamı olarak Bennâ'nın eserleri incelendiğinde, onun fıkıh anlayışının selef-i sâlihîn düşüncesi ekseninde olduğu, ama aynı zamanda bu düşüncüyü yenilikçi ve ıslahatçı bir yaklaşımla da desteklediği görülmektedir. Başta icmali deliller olmak üzere usuli kavramları açıklarken ümmetin birliğini sağlama amacı üzerinden görüşlerini belirtmesi, onun fıkıh düşüncesini inşa ederken usulde farklı bakış açıları geliştirdiğini göstermektedir. Özellikle Fıkıh Risalesi adlı eserinde onun daha çok Kitap ve Sünnete odaklandığı söylenebilir. Çünkü ona göre Batı'nın dayattığı modern ulusal devlet anlayışına karşılık farklı ırk ve mezheplerden Müslümanların birlik olabilmesi, bu iki asli delilin daha işlevsel hale gelmesine bağlıdır. Hasan el-Bennâ, kurumsal olarak Müslümanların anayasal sisteme geçmesinde Kur'an'ın etkin rol oynayabileceğini savunmuştur. Kur'an'ın deliller hiyerarşisindeki konumu ona göre doğrudur ancak bu delil uygulanabilirlik bakımından tıpkı bir anayasa gibi toplumun her alanında işlevsel hale getirilmelidir. Böylece ümmetin içindeki ayrılıkların temel nedeni olan mezhebi taassup ortadan kalkabilecek ve Selef-i Salihin döneminde olduğu gibi Müslümanlar birleşerek tekrar güçlü hale gelebilecektir. Bu araştırmada, Hasan el-Bennâ'nın fıkhi düşüncesinde icmali delillerle ilgili görüş ve önerileri, yaşadığı dönemin kendi dinamikleri dikkate alınarak ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Usul, Hasan el-Bennâ, Delil, Kitap, Sünnet.

ABDULKADİR DÂMOLLAM VE ONUN “AKÂİD-İ ZARURİYYE” ADLI ESERİ HAKKINDA İNCELEME

Abdulhekim AYDIN

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Abdulhekim0827@gmail.com, Orcid: 0000-0002-6222-3547

20. Yüzyılın başlarında Doğu Türkistan halkı arasında tanılan dini âlim, ıslahatçı Abdulkadir Dâmollam tarafından yazılan Akâid-i Zâruriyye adlı kitap bölge halkının feodal ve gerici düşüncelerden arınması ve çağdaşlaşmasında oynayan önemli rolü ve olumlu etkileri açısından çok kıymetli bir eserdir. Dâmollam kitabında akide, ibadet, tasavvuf ve ahlak konuları, yeni fikir ve düşünce yöntemleri gibi birçok konuyu soru-cevap şeklinde, Ehl-i sünnet görüşlerini destekleyen kelimelerle ele alarak halkın aydınlanmasına ışık tutmuştur. Ama kitabın Doğu Türkistan’da yayılmaya başlayan ceditçilik hareketinin ilk yazılarından olması nedeni ile kullanılan metot ve üslûb açısından eksikliklerin olması tabidir. Bu çalışmanın amacı kitaba yönelik bazı tenkit ve metot hatalıklarını göz önünde bulundurarak, kitabı yeniden incelemek, özellik ve eksikliklerini kullanılan metot açısından ortaya koymaktır. Biz bu Çalışmanın birinci bölümünde Abdulkadir Dâmollam’ın hayatı ve Akâid-i Zaruriyye adlı eseri, ikinci bölümünde kitabın o zaman meydana getirdiği olumlu etkileri ve benzeri eserler arasındaki özellik ve eksiklikleri, üçüncü bölümde ise bu kitabın günümüzdeki rolü ve etkileri hakkında analitik yöntemle inceleme yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Abdulkadir Damollam, Akâid-i Zaruriyye, Ceditçilik.

BÂTİNÎ MAKÂLÂT ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ: BÂBÜ’Ş-ŞEYTÂN VE KİTÂBU’Z-ZÎNE ÖRNEĞİ

Cahit GÜLMEZ

Fırat Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

gulmez_1223@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-8949-8065

Makâlât eseri telif etmenin iki temel amacından söz edilebilir. Bunlardan birincisi “hak” olarak kabul edilen mezhebi anlatmak ve haklılığını ortaya koymak, ikinci ve asıl amaç ise “batıl” olduğu düşünülen mezheplerin haksızlığını vurgulamaktır. Makâlât eserlerinin isimlerinde sıklıkla görebileceğimiz, Ehl-i Ehvâ, Ehl-i Bid’a, Ehl-i Zeyğ gibi kullanımlar da asıl amacın “batıl” olanı ortaya koymak olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla “öteki” olarak nitelendirebilecek mezheplerin, mezhepler hakkındaki görüşlerine ulaşmada kendi kaynakları büyük öneme sahip olacaktır. Dahası bu mezhep İsmâiliyye gibi dışa kapalı bir mezhep olunca ana kaynaklar daha önemli hale gelmektedir. Elimizde bulunan makâlât eserlerinden yalnızca iki tanesi İsmailî bir müellif tarafından kaleme alınmıştır. Bunlardan biri Karmatî Ebû Temmâm’ın Bâbü’ş-Şeytân’ı, diğeri ise Fâtımî Ebû Hâtim er-Râzî’nin Kitâbu’z-Zîne’sidir. Bu tebliğin konusunu İsmâiliyye mezhebinin bu iki önemli eseri oluşturmaktadır. Bâbü’ş-Şeytân, Ebû Temmâm’ın Kitâbü’ş-Şecere adlı eserinin bir bölümü olmasına rağmen müstakil bir çalışma görünümündedir. Kitâbu’z-Zîne ise üç ciltten oluşmaktadır. İlk iki cilt Allah’ın isimleri ile bazı Kur’an kavramlarının açıklanmasından müteşekkildir. Çalışmamız kitabın fırkalar ile ilgili bölümünü oluşturan üçüncü cilt ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada eserler tasnif sistemi, fırkaların ele alınış biçimleri, fırkalar hakkında aktarılan bilgiler ve bâtinî zihniyeti yansıtmaları açısından karşılaştırılacak, müelliflerin mezheplere yaklaşımındaki benzer ve farklı yönler ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca eserlerin makâlât geleneği içerisindeki yerine değinilecek, “İsmailî makâlât geleneği” söyleminin doğruluğu tartışılacaktır. Karşılaştırma yönteminin tercih edildiği bu çalışmada, İsmâiliyye’nin iki ayrı koluna mensup müelliflerce yazılmış olan söz konusu eserler, hem iki ekolün mezhepler hakkındaki düşüncelerinin benzer ve farklı yönlerinin ortaya konması hem de eserlerin makâlât gelenekleri içerisindeki yerinin tespiti açısından önemlidir. Araştırmanın sonucunda, müelliflerinin İsmailî olmasına rağmen farklı iki gruba mensubiyetlerinden, eserler arasında bir takım farklılıklar gözlemlenmiştir. Eserlerin başta fırka tasnifi olmak üzere, ana mezheplerin sayısı, Şî’a kavramının kullanımı, Kaderiyye’ye yüklenen anlam ve bâtinî ifadelerin kullanımı açısından pek çok farklılık olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Bâtinîlik, Bâbü’ş-Şeytân, Kitâbu’z-Zîne.

ŞİA'DA KADER ANLAYIŞI VE BEDÂ KAVRAMI

Cengiz ALKAN

Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
cengizalkan857@gmail.com, Orcid: 0000-0002-6222-3547

Şia'da, hilafetle birlikte siyasi bir eğilimden neşet etmiş olan imametin bir iman esası sayılması, Şia'nın itikadî ve amelî bir mezhep hâline dönüşmesine neden olmuştur. Şia; siyasi kırılmalar, ayrışmalar, kabilecilik ve nesep anlayışının tekrar zuhur etmesi gibi birçok etmenin olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Kendisini İslam'ın ana grubundan ayıran ve kendi etrafında toplanılmasını sağlayıp ileride meydana gelecek olaylara çözüm bulmayı amaçlayan Şia'da, imamların nas ile tayin edilmesinin, onların yanılmazlığı ve dolayısıyla hata yapmaması kabulünün ve kader düşüncesinin temelinde “bedâ” kavramının etkisi olduğu görülmektedir. Aslında, başlangıçta aşırı Şîî gruplar arasında ortaya çıkmış olan bedâ fikri, bütün Şîîler tarafından kabul görmemiştir. Eş'arî'nin kaydettiğine göre bazı Şîîler bedâ fikrini Allah hakkında caiz görmezken bazıları bedâ'ya nesh'e yakın bir anlam vererek Allah'ın ilim ve iradesinde değişikliği mümkün görmüşlerdir. Ayrıca, Şîîlerin bir kısmı da ilahî ilimde eksikliğin bulunduğunu ifade ederek bedâ fikrini caiz görmüştür. Ehl-i Sünnet kelâmcıları ise Allah'ın ilim ve irade sıfatında değişmeyi öngörmesi ve tevhid inancına aykırı bulunmasından dolayı bu inanca şiddetle karşı çıkmıştır. Her ne kadar Şîî gruplar arasında bu kavramla ilgili farklı fikirler olsa da Şia için önemli olduğu anlaşılan bedâ fikrinin aslında neyi ifade ettiğinin tespit edilmesi mühimdir. Bahse konu sebeple, bu çalışmada; Şia'nın kader anlayışında bedâ kavramının etkin olması, bu kavramın ortaya çıkışı ve sebepleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı; siyasi fırka olarak ortaya çıkan Şia'da imamet konusunu delillendirirken kullanılan argümanlardan bedâ'nın neye tekabül ettiğinin tespit edilmesidir. Zikredilen amaca yönelik olarak, bu çalışmada; nas ile tayin olan imamlara ismet sıfatının atfedilmesinin, onların sözlerinin ilahî kaynaklı olduğunun ileri sürülmesinin ve bunun ispatı için geliştirilen bedâ fikrinin yanlışlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, Şia'nın kader konusunda ezel yazgısını kabul etmekle birlikte bedâ fikri ile genel olarak değişmez olanın değişebileceğini ileri sürdüğü görülmektedir. Şia'nın, kendini ve taraftarlarını ayakta tutmaya devam edebilmek için bedâ düşüncesini etkin ve verimli bir şekilde kullanıp kazanç sağladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Şia, Kader, İmamet, Bedâ.

SEYYİD HÜSEYİN NASR'IN HAYATI BAĞLAMINDA MEZHEBİ AİDİYETİ VE ŞİİLİĞİN TEMEL KAVRAMLARINA YÖNELİK FİKİRLERİ

Emre Çelik

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
emre-6152@hotmail.com, Orcid: 0009-0007-7935-7676

Müslümanların dini anlamlandırma arayışlarından olan mezhepler, dinin doğru anlaşılabilmesi için çeşitli yöntemler kullanmakta ve kişinin hayatının her alanına etki etmektedir. Bu tebliğde, gelenekselci ekolün yaşayan en önemli temsilcilerinden biri olan Seyyid Hüseyin Nasr'ın, Şiiliğin temel kavramları hakkındaki görüşleri kendi bakış açısından değerlendirilmektedir. Yetiştği çevrenin etkisiyle zihni uyanışının ilk tezahürlerinin görüldüğü, çocukluk yıllarındaki ortamın bu durumu nasıl etkilediği ve entelektüel dönüşüm sürecindeki fizikten metafiziğe yönelik süreci karşılaştırılarak ele alınmaktadır. Çalışmalarında çoğunlukla felsefe, bilim ve metafiziğe dair metinler ve tercüme kaleme alan Nasr'ın, gelenek ve modernizm düşüncesi etrafında yoğunlaşan tradisyonalizm (gelenekselcilik) düşüncesini incelemekten ziyade, mezhebi aidiyeti ve Şii kimliğini yansıttığı eserlerindeki bazı kavramlara yüklediği bânîni yorumlar ele alınmaktadır. Nasr'ın, Şiiliğin temel kavramlarına dair fikirleri belirlenirken yaklaşımları eleştirilebilir bir tarzda incelenmiş, aynı zamanda çok yönlü ele alınarak Nasr'ın farklı okunması ve anlaşılması amacı güdülmüştür. Ömrünün önemli bir kısmını ilmi çalışmalar ve verdiği derslerle geçiren, Doğu'da ve Batı'da tanınmış Şii mezhebine mensup İranlı bir araştırmacı olan Nasr'ın, tebliğ konumuzla ilgili kaleme aldığı müstakil bir eserinin bulunmayışı sebebiyle yaptığı diğer çalışmaları dökümantasyon analiz yöntemi ile ele alınmıştır. Modern düşünceye karşı geleneğin önemini vurgulayan Nasr, gelenekselciliğin içerisinde geçmiş ile gelecek arasındaki bağı kuvvetli tutmaya çalışmış, modernizmin ortaya çıkarmış olduğu yıkıma İslami pencereden cevaplar vermeye çalışırken meselelerin diğer yüzlerini ve metafizik boyutunu da dikkate almıştır. Modernizme eleştiriler yaparken geleneği önemseyip insanı doğru ve kutsal olana götüreni ön plana çıkarmış ve bunu yaparken ait olduğu mezhebin izlerini eserlerine yansıtmıştır; ancak, Nasr'ın bazı söylemleri kendi arasında belirsizlikler barındırmaktadır. Çalışmamızda tespit edebildiğimiz kadarıyla Nasr'ın görüşleri, kendi perspektifinden okunmaya çalışılırken yer yer rastladığımız düşüncelerindeki duygusal kısımlar eleştirel süzgeçten geçirilmiş ve bu bağlamda ortaya çıkan görüşler farklı bakış açıları kazanmamızı sağlamıştır. Çalışmamız neticesinde, eserlerinde çoğunlukla felsefe, medeniyet, bilim, sanat vb.

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

kavramları ele alan Nasr'ın mezhebi aidiyeti olarak Şii kimliğini de yer yer çalışmalarına yansıttığı gözlemlenmiştir. Zikrettiğimiz bu hususların Şiilikle ilgili bazı kavramlara zahiri anlamlarının yanında bâtını anlamlarda kazandırmış olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Seyyid Hüseyin Nasr, Mezhep, Şia, Batını Yorum.

ABDULKAHİR EL-BAĞDÂDÎ'NİN, EHLİ BİD'AT DİYE ADLANDIRDIĞI FIRKALARA YÖNELİK ELEŞTRİLERİNİN DAYANAĞI

Abdullah TEKDAL

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
221212123@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4464-7039

İslâm Mezhepleri Tarihi'nde önemli bir yere sahip olan Abdulkahir el-Bağdâdî (ö. 429/1037-38), *el-Farq beyne'l-fırak* isimli eserinde, ümmetin yetmiş üç fırkaya bölüneceğini, biri hariç diğerlerinin cehenneme gireceğini bildiren ve sıhhati tartışmalı olan hadisi sahih kabul edip eserinin plan ve muhtevasını buna göre düzenlemiştir. Bağdâdî, eserinin ikinci kısmında ümmetin fırkalara ayrılışından bahseder ve ardından fırkaları Ehl-i sünnet (fırka-i nâciye) ve Ehl-i bid'at (ehl-i ehvâ) diye iki başlık altında gruplandırır. Daha sonra bid'at ehlini de iki grupta ele alır. Bunlardan ilki; iman konusunda herhangi bir eksiklikleri olanlar. Veyahut Allah'ın haram saydığını helal, helal saydığını da haram sayıp İslam ümmetinin dışında kalanlar. İkincisi ise; bid'atleri, sayılan konulardan değil de Mu'tezile'nin veya Havâric'in veya Râfıza'nın İmâmiyye kolunun veya Zediyye'nin veya Neccâriyye, Cehmiyye, Dırâriyye ve Mücessime'nin bid'atlerinden olursa, Hz. Ali'nin Hariciler için ifade ettiği şu sözleri delil olarak gösterir: “Üzerimize gerekli olan üç şey vardır: Sizinle savaşı biz başlatmayız; içlerinde Allah'ın adını anmanız için sizleri Allah'ın mescitlerine girmekten alıkoymayız ve bey'atınız devam ettiği sürece, sizlerin ganimetten hisse almanızı yasaklamayız.” Bu söze binaen onların belli başlı bazı konularda İslam ümmetinden olduğunu söyler. Bağdâdî'nin ifadesiyle, onların Müslüman mezarlığına defnedilmesine izin verilebilir. Müslümanlarla birlikte savaşmaları takdirde, ganimet ve fey'den pay alabilirler. Ayrıca mescitlerde namaz kılmalarına engel olunmaması gerekir. Ancak bunların dışındaki diğer hükümlerde, İslam ümmetinden sayılamayacaklarını belirtir. Yani cenaze namazlarının kılınamayacağını ve arkalarında namaza durulamayacağını söyler. Kestiklerinin helal olamayacağını, Sünnî bir kadınla evlenemeyeceklerini, Sünnî bir erkeğin de onların inancında olan bir kadınla evlenemeyeceğini ifade eder. Bu tebliğde Bağdâdî'nin, eserinin ikinci kısmında değindiği, Bid'at ehlinden olanların cenaze namazlarının kılınmamasının ve arkalarında namaza durulamayacağının delil ve dayanakları araştırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, konunun geniş olması nedeniyle yukarıda sayılan diğer maddeler kapsam dışında tutulmuştur. Bu araştırma yapılırken klasik fıkıh kitaplarıyla beraber son dönemlerde yazılan makale, sempozyum, tez ve kitaplardan

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

da faydalanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı, Bağdâdî'nin bu konudaki düşüncelerinin nereye ve kime dayandığını araştırmaktır. Bu çalışma, daha önce bu hükümlerin dayanaklarına dair çalışma olmaması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu araştırma neticesinde, Bağdâdî'nin Ehl-i Sünnet düşüncesi dışında bırakıp eleştirdiği fırkalar hususunda tutarsız davrandığı kanısına varılmıştır. Öyle ki, kendisinin tabîi olduğu mezhep imamı da saydığımız fırkalara yönelik bu tür ithamlarda bulunmamışlardır

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Bağdâdî, Ehl-i Sünnet, Ehl-i Bid'at, İmâmet.

DİN-MEZHEP İLİŞKİSİ VE ABDULKAHİR EL-BAĞDADI'YE GÖRE İSLAM'A MENSUP OLMADIKLARI HALDE İSLAM'A NİSPET EDİLEN FIRKALARIN TEMEL NEDENLERİ

Ramazan ARSLAN

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
arsramazan27@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3420-5875

Din, insanın, insan olma bilincini sağlayan, toplumla ilişkisini düzenleyen, aşkın varlıkla irtibatını hayatı boyunca devam ettiren ilahi bir kanundur. İslam, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'e Melek Cebrail aracılığıyla indirilen vahyin etrafında toplanan Müslümanların dinidir. Mezhep ise İslam diniyle ilgili benimsenen görüş, tutum ve davranış, fikir ve inanç farklılıkları nedeniyle meydana gelen siyasi ve itikadi oluşumlardır. Allah Resul'ünün vefatıyla beraber dini, siyasi ve itikadi alandaki görüş farklılıklarıyla mezhepler ortaya çıkmaya başlamıştır. İlerleyen süreçlerde ortaya çıkan fırka, mezhep veya topluluk kendi düşüncelerini Kur'an ve sünnet çerçevesinde değerlendirerek, kendilerini Ehl-i Hak, muhaliflerini ise genellikle kendi düşünceleriyle uyuşmadığı için Ehl-i Batıl olarak değerlendirmişlerdir. Hz. Peygambere atfedilen 73 fırka hadisi bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Bunun neticesinde birçok mezhep, farklı gruplar tarafından İslam Milletine dahil edilmiştir. Abdulkâhir el-Bağdadi ise, bazı grupların İslam Milletine dahil ettiği fırkaları kendisi İslam Milletinden saymamaktadır. Bağdadi'nin İslam Milletinin dışında tuttuğu fırkalara baktığımızda, düşünce ve yaklaşımlarının İslam'ım temel esaslarıyla uyuşmadığı görülmektedir. İman bakımından; Allah'a şirk koşmaları, insana ve şeytana yaratma vasfını vermeleri, bazı şahsiyetlerin ilah ve peygamber olduğunu iddia edip, Hz. Muhammed'i inkâr etmeleri ve O'nun şariatının kalkacağı, Kur'an'ı Kerimin surelerinin bazılarının inkâr edilmesi, cennet ve cehennemin inkâr edilmesi gibi düşünceler içerisinde olmalarını saymıştır. Ayrıca Şer'i hükümler bakımından da evlenilmesi haram olan kişilerle evlenilmesi, içki ve nefse hoş gelen haram olan şeylerin helal kılınması, ölü eti yemeyi, zinayı, livatayı mubah kılmaları, ibadetlerin vucubiyetini düşürmeleri şeklinde açıklamıştır. Bu ve benzeri düşüncelere sahip olanların İslam Milletine dahil edilmesi durumunda, bu düşünceler kadar aşırıya gitmeyen Hristiyanların, Yahudilerin ve Mecusilerin, Bağdadi'ye göre İslam Milletinin dışında tutulmamaları gerekmektedir. Bağdadi, Ehl-i Sünnet akidesini tutarlı bir şekilde savunmasıyla beraber, muhaliflerine karşı görüşlerini tarafsız bir şekilde nakledemeyip taassup içerisinde kalmıştır. Amacımız,

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

Bağdadi'nin görüşlerini tarihsel yöntemi kullanarak açıklamaktır. Bu araştırmamızda İslam Milletine mensup edilen fırkalar kapsam dışında tutulmuştur. Bu çalışmamız Din Mezhep ilişkisi ve bazı mezheplerin İslam Milletine dâhil edildiği halde Bağdadi'nin dâhil etmemesi bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırma neticesinde Bağdadi'nin bu konu hakkındaki temel görüşleri ve bu fırkaları hangi düşünce ve iddialarından dolayı İslam Milletinin dışında saydığı aydınlığa kavuşmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Abdulkâhir el-Bağdadi, Din, Mezhep.

ORYANTALİST ÇALIŞMALARDA İSLAM'IN TERÖRİZM İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ: BERNARD LEWIS ÖRNEĞİ

Kevser DENİZ

Fırat Üniversitesi, Lisans Öğrencisi

kvsr23huzziyas@gmail.com, Orcid: 0009-0009-1865-4145

Bu tebliğde İslam'ın terörizm ile ilişkilendirilmesinin Bernard Lewis açısından nasıl ele alındığı geniş bir şekilde incelenecektir. İslam ve terör arasında bir bağ kurup kurmadığı, kurmuşsa bu bağı ne üzerinden kurduğu ve nasıl gerekçelendirdiği bu gerekçelendirmenin objektifliği, Lewis'in konu ile ilgili görüşlerinin Batı'da oluşan islamofobiye etkisi incelenecektir. İslam'ın terörizm ile ilişkilendirilmesinin İslam toplumlarının inanç ve dini yaşayışlarının bir yansıması mı yoksa oryantalist çalışmalarının oluşturduğu bir algı mı olduğu hakkında bilgi verecektir. Doğu'yu ve İslam'ı anlama noktasında Batı zihin yapısının şekillenmesinde büyük oranda etkili olan Bernard Lewis'in sık sık kullandığı şiddet, terör, cihat vb kavramlara yüklediği anlam İslam ve terör arasındaki kurduğu bağı İslam inançlarının bir yansıması mı yoksa oryantal çalışmalarda kullanılan bir algı mı olduğu karşılaştırılacaktır. Bu araştırmada Lewis'in özellikle Ortadoğu ve İslam dünyasını anlama çabasıyla yazdığı tüm eserler incelenecektir. Bernard Lewis gerek çalışmalarında gerek faaliyetleriyle kendisinden bahsedilen önemli bir isim olmasından dolayı oryantal çalışmalarda Batı'da çizilen terörcü İslam imajı problemi incelenecektir. Bu çalışmanın amacı İslam'ın terörizm ve şiddet gibi kavramlarla sık sık yan yana anıldığı günümüzde gerek İslam toplumlarında ve gerekse Batı dünyasında oluşan anlaşmazlıklara yol açtığı bu sebeple doğu toplumları özelde İslam dünyası hakkındaki bu olumsuz imajın oluşmasında oryantal çalışmaların etkisinin olup olmadığı ve etki düzeyinin ne derecede olduğu tespit edilecektir. Bu çalışma Doğu'yu ve İslam'ı anlama noktasında Batı zihin yapısını anlama bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırmada İslami ve Batı kaynaklarında kavramlara yüklenen anlamlar, ikisi arasındaki objektifliğin benzerlik ve farklı yönleri tespit edileceğinden karşılaştırma yöntemi kullanılacaktır. Bu araştırma neticesinde Bernard Lewis'in eserlerinde referans aldığı İslami kaynakların uydurma rivayetlerden oluştuğu ve bu rivayetlere kendi yorumlarını ekleyerek her ne kadar objektif olduğunu belirtse de bazen mensup olduğu dinin sempaticanlığını birçok eserinde yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. İslam ve Terörizm arasında kurduğu bağı her ne kadar haksız olduğu noktaları olsa da haklı olduğu taraflarının da bulunduğu elde edilmiştir. Lewis'in yaptığı temel hatanın İslam'ı

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

inceleme noktasında İslam'ın kendisini değil de İslam adı altında oluşan kitlelerin yaptığı uygulamaları İslam'ın özü olarak kabul edip onların yanlışlarının bir dinin temel hatası şeklinde dile getirmesi olmuştur. Bu grupların her ne kadar İslam adı altında faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalışsa da İslam dininin temel yaklaşımlarıyla örtüşmeyecek faaliyetler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Terörizm, Bernard Lewis, Oryantalizm.

ABDULLAH B. YEZÎD EI-FEZÂRÎ'NİN KELÂMÎ GÖRÜŞLERİ -KİTABU'T-TEVHÎD ÖRNEĞİ-

Arş. Gör. Muhammed İkbâl ÇOBAN

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
mikbalcoba@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8960-1798

Mezheplerin görüşlerinin izini sürmek için erken dönemde telif olunan kaynakların anlam ve önemi yadsınamaz biçimde önemlidir. Hele ki konu kelam sahasında ortodoks yaklaşımlara alternatif olma iddiasını taşıyan Ibâzîlik gibi bir mezhep keşfedilen kaynaklar akademik camia için daha da fazla ehemmiyet arz etmektedir. Hicri 2. Asır gibi erken bir dönemde entelektüel çekişme ve rekabetin ana merkezlerinden Kûfe, Basra ve Bağdat'ta ömrünün hatırı sayılır bir kısmını geçirmiş, o dönemin Ibâzî mezhep içi çatışmalarında söz sahibi olmuş 'Abdullâh b. Yezîd el-Fezârî'nin hayatının üzerini örten zaman perdesi son yıllarda bulunup neşredilen bazı risaleler ile bir nebze de olsa aralanabilmiştir. Ne yazık ki Türkçe literatüre henüz kazandırılmamış olan bu eserlerden biri olan Kitâbut-Tevhîd, erken dönem Ibâzîliğin içinde baş gösteren reyci ve hadisçi ayrışmasında akılcı ekolü temsil eden bu şahsiyetin fikir sisteminin önemli köşe taşlarına parmak basmaktadır. Bu çalışmada müellifin hala tam olarak gün yüzüne çıkarılamamış biyografisinin bir özetini sunmak ve mezkûr kitabında yer alan görüşlerinden hem o dönemin Ibâzîlerinin zihin dünyasını meşgul eden sorulara ve Fezârî'nin bu problemleri çözümlemek adına geliştirdiği cevaplara değinmek hedefleniyor. Buna ek olarak soru-cevap tarzı kaleme alınmış eser müellifin yaşadığı çağın ve coğrafyanın diğer figürleri olan Hariciler, Mutezile, Mürcie, Şia, Zeydiyye, Mücessime ve Şekkake gibi fırkaların inanç manzumelerine ışık tutmanın yanı sıra Ibâzî doktrinin onlara karşı takındığı apolojetik tavrı netleştirme misyonunu omuzluyor. Son olarak bu çalışmada Ibâzî araştırmacı 'Abdurrahmân es-Sâlimî'nin dile getirdiği; itizalî fikrin inşasında rol alan Dırâr b. 'Amr'ın Kitâbu't-Tahrîş ile Fezârî'nin er-Rudûd adlı risalesi arasındaki etkileşimin yansımasının Tahrîş ile Kitâbut-Tevhîd arasında vuku bulup bulmadığı da ele alınmış ama göze çarpacak bir etkiye ulaşılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Ibazilik, Fezari, Kitabu't-Tevhid, Haricilik, Kufe.

EBÛ MANSÛR EI-MÂTÛRÎDÎ'DE BÜYÜK GÜNAH-ŞEFAAT İLİŞKİSİ

Kevser TEKE

Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
tekekevser0@icloud.com, Orcid: 0000-0001-7444-0007

Araştırmamızın konusu, ilâhî emir ve yasaklara aykırı fiil ve davranışları ifade eden büyük günah ve büyük günah işleyen kimselerin ahiretteki durumlarıyla, böyle kimselerin şefaate mazhar olup olmayacağı üzerinedir. Bu mesele tarihten bugüne kelâmî literatürde tartışıla gelmiştir. Büyük günah meselesinin kelâmî bir tartışma haline gelmesi bazı siyasi yönelimler sonucunda ortaya çıkan farklı gruplar sebebiyle olmuştur. Söz konusu siyasi ayrılıklar dini bir mahiyet kazanarak itikadî tartışmalara sebebiyet vermiştir. İmam Mâtürîdî kelâm, tefsir, fıkıh gibi konularda Kur'an bütünlüğünü merkeze alan akılcı yorumlarıyla tarihi süreç içerisinde gelişen Ehl-i Sünnet çizgisinin oluşumuna büyük katkılar sağlamıştır. Mâtürîdî, ortaya koyduğu çalışmalarla kendinden sonraki âlimleri etkilemiştir. Bizim bu çalışmamızda da onun büyük günah ve şefaate hakkındaki görüşleri incelenmektedir. Araştırmamızın amacı, büyük günah işleyen bir kimsenin ahiretteki durumu ve bu kimselerin ahirette şefaate mazhar olup olmayacakları hakkında kelâm ekollerinin izah ettikleri yaklaşımları, yorumları ve değerlendirmeleri incelemek ve bu incelemelerle bir sonuca ulaşmaktır. İslâm âlimleri büyük günah meselesi hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Büyük günah meselesini gündeme getiren ilk itikadî mezhep olan Haricilerin karşısında zamanla karşıt görüşleri savunan mezhepler ortaya çıkmıştır. Mürcie, büyük günahın kişiye zarar vermediğini savunurken, Mu'tezile mezhebi ise büyük günah işleyenin iman ile küfür arasında olup fâsık olarak adlandırılması gerektiğini söyler. İmam Mâtürîdî, bu konuda yeni bir yaklaşım ortaya koyarak büyük günahın kişinin imanına zarar vermediğini lakin kişiyi günahkâr yaptığını dile getirmiştir. Bu çalışmamızın hedefi büyük günahları sıralamak veya büyük günahların neler olduğunu açıklamak değildir. Hedef, bizzat büyük günahın kendisini incelemektir. Büyük günahın ne demek olduğunu ortaya koymak, onun çerçevesini çizmek, büyük günah işleyen kimsenin durumunun ne olduğunu ve ahirette şefaate mazhar olup olmayacağını tespit etmektir. Bu nedenle de büyük günah ve şefaate konusunu incelerken kelâm ekollerinin konuya bakışını aktaracağız. Konuyla ilgili İmam Mâtürîdî ve diğer kelâm ekollerinin görüşlerinin ve delillerin ele alınması çalışmanın nihayetinde bu mesele hakkında bilgi edinme açısından büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca farklı ekollerin yaklaşım ve değerlendirilmelerinin ele alınması, konu hakkında detaylı ve güvenilir bilgi sahibi

olmak isteyenler için bir araya getirilmiş bilgiler sunacağından dolayı da bu çalışmayı yapmak istiyoruz. Araştırmamızın yöntemi, İmam Mâtürîdî'nin büyük günah ve şefaât hakkındaki görüşlerini ayrı ayrı ele aldıktan sonra bu iki konu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmamıza öncelikle İmam Mâtürîdî'nin hayatı, hocaları, öğrencileri ve eserlerini ele alarak başlayacağız. Daha sonra günah, büyük günah ve şefaât terimlerinin kavramsal çerçevesine değineceğiz. Ardından büyük günah meselesinin ilk ortaya çıkışını ve şefaâtle ilişkisini inceledikten sonra kelam ekollerinin bu konular hakkındaki görüşlerine yer vereceğiz. Sonuca doğru giderken ise İmam Mâtürîdî'nin büyük günah ve şefaât hakkındaki görüşlerini ele aldıktan sonra bu iki konu arasındaki ilişkiyi aktarmaya çalışacağız. En son incelediğimiz bütün değerlendirme ve yorumların ardından büyük günah ve şefaât konularının arasındaki ilişki hakkında ulaştığımız sonucu aktararak çalışmamızı nihayete erdireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Mâtürîdî, Büyük Günah, Şefaât.

YUHANNA İNCİLİ'NİN İLK AYETLERİNİN MÜSLÜMAN DÜŞÜNCESİNE YANSIMASI

Kübra AKGÜNDÜZ

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Kubraakgunduz97@gmail.com, Orcid: 0009-0003-6427-7586

Kutsal kitapların giriş ifadeleri, o dinin anlaşılmasında büyük önem atfeder. Dinin merkezinde yer alan en önemli hususlar genellikle kutsal kitapların giriş ifadelerinde yer alır. Yuhanna İncili, Yeni Ahit'in dört Kanonik İncilinin sonuncusu olmakla birlikte diğer İncillerden farklı olarak Sinoptik bir İncil değildir. Yuhanna İncili diğer İncillerden farklı bir İsa tasviri sunar. Kilisenin İsa'nın doğası üzerindeki tartışmalarının odağında da yine Yuhanna İncili ve Yuhanna İncilinin ilk ayetleri yer almaktadır. Yuhanna İncili'nin ilk ayetlerinde geçen bazı ifadeler gerek Kur'an-ı Kerim'de gerek de Hadislerde bazen reddedilerek bazen de benzer şekillerde geçmesiyle birçok tartışmalara sebep olmuştur. Kur'an-ı Kerim bazen İncil'de geçen bu ifadeleri İncil'de geçtiği şekliyle kullanmış bazen de bu ifadeleri tamamıyla reddetmiştir. Ancak İncil'de geçtiği şekliyle kullanılan ifadeler de birçok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Allah'ın bu ifadeleri aynı şekilde kullanması onların bu ifadeleri yanlış anladıklarına dair bir karşı çıkış mıydı yoksa Allah onların bu görüşlerini kabul mu etmişti? Hristiyanların kendi aralarında tartıştıkları bu ifadeler zamanla İslam toplumunda da tartışmalara yol açmıştı. Bazen onların anlayışları tamamen reddedilmiş bazen ise onların anlayışlarına benzer anlayışlar savunulmuştu. Yuhanna İncili'nin ilk ayetleri Söz'ün başlangıçta var olmasıyla başlar. Yuhanna İncili'ne göre Söz, Tanrıyla birlikteydi ve Söz Tanrıydı. Her şey O'nun aracılığıyla var olmuştu. Peki Söz ile kastedilen kimdi ve niçin böyle nitelendirilmişti? Bu tebliğde Yuhanna İncili'nin ilk ayetleri ele alınmaktadır. Çalışmamızın amacı Söz'ün kim olduğunu ve niçin Söz olarak nitelendirildiğini incelemek ve bu anlayışın Müslüman düşüncesine olan etkilerini tartışmaktır. Bu araştırma Yuhanna İncili'nin ilk ayetlerinin Müslüman düşüncesine yansımalarının incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Nitekim Hz. İsa Kur'an-ı Kerim'de de "Söz" olarak geçmektedir ve bu beraberinde birçok tartışmayı getirmiştir. Bu çalışmada karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. Çalışmamızda yalnızca Yuhanna İncili'nin ilk ayetleri, Söz'ün mahiyeti ve Müslüman düşüncesine yansımaları ele alınmıştır. Dolayısıyla bu araştırma Söz'ün mahiyeti problemini Müslüman düşüncesi bağlamında ele almaktadır. Bu araştırma neticesinde Yuhanna İncili'nin ilk ayetlerinin birçok konuda Müslüman

düşüncesine yansıması olduğu ve bu yönüyle birçok tartışmayı beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu ayetlerde yer alan ifadeler bazen Kur'an tarafından kabul edilmiş, bazen yanlış kısımları düzeltilmiş, bazen de tamamen reddedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Tanrı, İsa, Söz, Yuhanna.

EBU'L A'LA EL-MEVDÛDÎ'NİN HAYATI VE “KUR'AN'DA DÖRT TERİM” ADLI ESERİNİN TAHLİLİ

Çiğdem DURSUN

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

cigdemdursun12@icloud.com, Orcid: 0000-0001-5574-4224

İmam Mevdudi, kızı Hümeysra'nın tabiri ile “meyvesi bol gölgesi geniş” veya Seyyid Kutub'un Fi Zilali'l Kur'an'da “Büyük Müslüman” olarak zikrettiği kişidir. 25 Eylül 1903 senesinde Hindistan'ın Haydarabad eyaletinin Aurangabad şehrinde dünyaya gelmiştir. Edebiyat, Felsefe, Mantık ve Arapça ile ilgilenip, Kur'an, Fıkıh, İslam Tarihi, Hadis, Siyaset, Medeniyet ve sosyoloji gibi alanlarda eserler kaleme almıştır. Hepimizin bildiği ve hatta Mevdudi denince akla ilk gelen en büyük eseri Tefhimu'l-Kur'an (Tefsir eseridir)'dir. 22 Eylül 1979 senesinde Amerika da Buffalo hastanesinde tedavi gördüğü esnada vefat etmiştir. Cenaze namazını Yusuf el Kardavi kıldırılmıştır. Bu tebliğde Mevdûdî'nin “Kur'an'da Dört Terim” adlı eseri tahlil edilmiştir. Dört terim İlah, Rab, Din ve son olarak ise İbadettir. Mevdudi bu terimlerin manalarını açıklamıştır. Nitekim ona göre Kur'an'ın verdiği mesajların temelini bu dört terim oluşturmaktadır. Kur'an'ı doğru anlamak için bu dört terim veya kavramın iyi bilinmesi gerekmektedir. Mevdudi eserinde bu dört terime karşılık dört ana bölüm şeklinde bunları ayetler ışığında açıklamıştır. Ona göre ilah ve Rab olan tek varlık Allah'tır. Allahtan başka ilah veya Rab yoktur o tektir. Ondan başka İlahlar veya Rabler yoktur. Aynı zamanda bu terimlerin ifade ettiği sıfat ve yetkinliklerin uluhiyyet ve rububiyyetinin sadece Allah'a has olduğu Kur'an'da sıkça vurgulanmıştır. Mevdudi'de bu ayetleri eserinde ele almıştır. Ayetlerde de vurgulanmaktadır ki İlah ve Rab olarak sadece Allah'ı kabul etmemiz gerekmektedir. Aynı zamanda İbadetlerimizi ise sadece Allah için yapmamız ona sunmamız gerekmektedir. Ve Dini de yalnızca Allah'a has kılmamız gerektiği diğer tüm Dinleri reddetmemiz gerektiğini söylemektedir. Aynı zamanda eser de Rab kavramını ele alırken önceki Peygamberlerin kavimlerinden bahsetmektedir. Hatta İlah kavramını da ele alırken önceki Cahiliye Ehlindeki İlah tasavvurundan detaylı bir şekilde ayetlerle bahsetmiştir. İbadet kavramının farklı farklı manalara geldiği söylemiştir. Ama genel olarak bu terimlerin Kur'an'da kullanılış şekillerini ayetlerle ele almaktadır. Ve Kur'an'ın ana başlığını oluşturan kavramların ise bu dört kavram olduğunu söylemektedir. Nitekim sonuç olarak anlamaktayız ki Mevdudi'ye göre Kur'an'ın

temelini bu dört kavram oluşturmakta ve bu kavramlar tam olarak bilinmedikçe Kur'an'ın özü de bilinmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Mevdûdî, İlah, Rab, Din, İbadet.

EBÜ'L-HASAN EL-EŞ'ARÎ'NİN HALKU'L-KUR'ÂN MESELESİNDE KULLANDIĞI DELİLLER

Hamdi YENER

Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
yenerhamdullah@gmail.com, Orcid: 0000-0003-1376-4416

Bu tebliğde Sıfatullah içerisinde en çok münazara edilen sıfatlardan olan Kelam sıfatı ve onun bir cüz'ü olan Halku'l-Kur'ân ile ilgili görüşler ve getirilen deliller ele alınmaktadır. Düşünce sistemiyle kendisinden sonraki nesillere sistematik bir ekol bırakan ve mezhep sahibi olan İmam Eş'arî'nin, Kur'an'ın mahluk olmadığını savunurken kullandığı delillerle, bu husustaki diğer görüş sahiplerinin argümanları karşılaştırılacaktır. Bu çalışma Sıfatullah meselesine genel bir bakış ile birlikte Kelam Sıfatı ile sınırlandırılmış olup İmam Eş'arî merkezinde ve Halku'l-Kur'ân bağlamında ele alınacaktır. İslami bilgi birikimi ve tercüme faaliyetleri ile birlikte içerisinde doğup büyüdüğü sosyal ve kültürel ortam İmam Eş'arî'nin, ailesinin teşvikiyle çocukluğunda başladığı ilim macerasında kendisini çok yönlü olarak geliştirmesine vesile olmuştur. Makâlâtü'l-İslâmiyyîn isimli eseri O'nun mevcut felsefi düşüncelere, mezheplere ve mezhep görüşlerine ne derece hâkim olduğunu açıkça göstermektedir. Dönemin şartları gereği İmam Eş'arî, tevhid merkezinde İslam müdâfaası şuuru ile Allah'ın sıfatları ve özellikle de Halku'l-Kur'ân meselesine büyük mesai harcamıştır. Nitekim bir yandan düşünce sürecini neredeyse tamamlamış olan Yahudilik ve Hristiyanlığın, düşünce sistemi yeni gelişmekte olan İslam'a etkileri diğer yandan tercümeler vasıtasıyla âşinâ olunan teoloji ve uluhiyet ile ilgili felsefi yorumlar toplumun inanç dünyasını şekillendirme sürecindedir. Şüphesiz Sıfatullah meselesi de tevhid inancının temelini oluşturan ana hususlardan olup Hz. Peygamber ve sahabe döneminde mevzubahis olmasa da bazı iç sebeplerle birlikte Ahd-i Atik'in bazı ayetlerinin yorumlanması ve Yahudi alimleri ile Hristiyan keşişlerin ön ayak olması sebebiyle İslam düşünce sistemine tesir etmiş ve tartışmalar başlamıştır. Eş'arî'nin bu hususta ayrıntılı bir şekilde cevap verdiği ve izahlar yaptığı felsefi düşüncelerde göz önünde bulundurulmalıdır. Sıfatullah meselesinin bir cüz'ü olan Kelam Sıfatı ve onun cüz'ü olan Halku'l-Kur'ân meselesi İslam dünyasını o denli etkilemiştir ki mihne olayının yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Tam bu noktada bu araştırmanın amacı da sünî düşünceenin öncülerinden olmasını sağlayan derin birikimi, tecrübesi ve düşünce sistemiyle Eş'arî'nin, bu meselede kullandığı delillerin tespiti ve tahlilidir. İtikâdî

açından bu denli önemli bir hususta ilmî hüviyeti malum olan Eş‘arî’nin, kendi düşünce sisteminde geliştirdiği ve nâslardan getirdiği deliller şüphesiz büyük önem arz etmektedir. Hatta O, Halku’l-Kur’ân meselesinde insanların üç gruba ayrıldığını ifade ederek bunlardan Kur’an’ın mahluk olup olmadığı hususunda susanları da eleştirerek tutarsızlıklarını delillerle ifade etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, Eş‘arî, Halku’l-Kur’ân, Mihne, Delil.

FETHU'L-BÂRÎ'DE KIRAAT KAYNAKLARI VE NAKİL YÖNTEMLERİ

Arş. Gör. Mesut ŞEN

Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
senmesut@live.com, Orcid: 0000-0003-0398-5311

İslam kültür ve medeniyeti belirli dönemlerde; siyasi istikrar, huzur, iktidarlar tarafından ilim adamlarına ve meclislerine verilen değer gibi öncü sebeplerle belli yerlerde zirve dönemlerini yaşamıştır. Mekke, Medine, Şam, Bağdat, Basra, Endülüs coğrafyası, Anadolu, Orta Asya, Hindistan gibi farklı bölgeler farklı zamanlarda İslam ilim dünyasına ev sahipliği yapmışlardır. Dikkat çeken bu zaman ve aktörlerden biri de hiç şüphesiz 15. yüzyıl ve Memlükler'dir. Genelde Memlük dönemi ve coğrafyası, özellikle de 15. yüzyıl, İslami ilimlerinin gelişiminde ve İlmi disiplinlerin olgunlaşmasında çok önemli bir yere sahiptir. Birçok araştırmacı tarafından İslami ilimlerde en parlak dönem olarak nitelendirilen bu zaman diliminin en dikkat çeken isimlerinden biri de Mısır/Memlük âlimi İbn Hacer el-Askalânî'dir (v.852/1449). İbn Hacer, 730'un üzerinde hocadan istifade etmiş, İslami ilimlerin hemen her sahasında toplamda 300 civarı eser vermiş, çok meşhur talebeler yetiştirmiş ve birçok alanda otorite kabul edilmiş çok yönlü bir âlimdir. İbn Hacer, büyük kıraat âlimi İbnü'l-Cezerî ile de aynı dönemde yaşamış ve birbirlerinden ilmi alışverişlerle istifade etmişlerdir. Bu dönem aynı zamanda, İbnü'l-Cezerî (v.833/1429) ve eserleri vasıtasıyla kıraat ilminin dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. İbn Hacer, her ne kadar müstakil bir kıraat kitabı yazmış olmasa da "Fethu'l-Bârî Şerhi Şahîhi'l-Buḥârî" adlı eseri içerisine kıraat konularını gayet geniş ve doyurucu bir şekilde serpiştirmiştir. Öyle ki, bu bilgiler derlenip toparlandığında müstakil bir kitabın boyutlarını aşacak kadar bir hacim söz konusudur. Bu çalışmada müellifin, Fethu'l-Bârî adlı eserinde istifade ettiği kıraat kaynakları ve nakil yöntemleri tespit edilmiş ve örneklendirilmiştir. Bu vesileyle aynı zamanda dönemin kıraat bibliyografyası göz önüne koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Fethu'l Bârî, İbn Hacer, Kıraat Bibliyografyası.

MAHMÛD HAMZA EFENDİ VE TEFSİRİ DÜRRÜ'L-ESRÂR'DAKİ KİRÂAT FARKLILIKLARI: BAKARA SÛRESİ ÖRNEĞİ

Bilal DEMİR

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
hafiz.bilal.dmr@gmail.com, Orcid: 0000-0002-7946-0450

İslam'ın ilk dönemlerinde Kureyş lehçesi üzerine nazil olan Kur'an-ı Kerim, nübüvvetin Medine yıllarına denk gelen zamanlarında Allah'ın Müslümanlara bir kolaylığı olarak yedi harf üzere indirilmeye başlanmıştır. Yedi Harf bağlamında birçok kırâat ortaya çıkmış, ancak bu kırâatlerin hepsi değil sadece mütevâtir olanlar kabul görmüş ve günümüze kadar okutulmuş / okutulmaktadır. Bu okuyuşların bir kısmı Kur'anın mânasına etki etmese de bir kısmı mânasına zenginlik katacak anlam farklılıkları oluşturmuştur. Dolayısıyla Allah'ın muradının tam olarak anlaşılabilmesini gaye edinen çoğu tefsir âlimleri kırâatlerden faydalanmış ve bu kırâatleri göz önünde bulundurarak ayetleri te'vil etmiştir. Bu minvalde Mahmûd Hamza Efendi'nin kaleme almış olduğu Dürrü'l-esrâr adlı tefsiri de kırâat farklılıkları baz alınarak yazılan tefsirler arasında yerini almıştır. Hanefi fakihi olan Hamza Efendi'nin yazdığı bu tefsirin en önemli özelliği, mühmel adı verilen, Arap alfabesinde yer alan noktasız harflerden oluşan kelimeler kullanılarak telif edilen bir tefsir olmasıdır. Mahmûd Hamza Efendi de bu metodu takip ederek aynı şekilde kırâat farklılıklarına zaman zaman değinerek tefsirini tamamlamıştır. Kitabında kırâatler ile alakalı bir değerlendirme yapmayıp âyetlerde yeri geldikçe anlam bütünlüğü sağlaması açısından farklı okuyuşlar olduğunu belirtmiş ancak kırâat imamlarının isminde noktalı harf bulunuyorsa bunun yerine noktasız harflerden oluşan kelimeleri kullanmıştır. Dolayısıyla Dürrü'l-esrâr'ı diğer tefsir kitaplarından farklı kılan bu yönü bizi araştırmanın konusu yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmada öncelikle Hamza Efendi'nin hayatı, ilmi şahsiyeti ve eğitim hayatı ele alınmıştır. Daha sonra ise Bakara sûresi özelinde müfessirin eserinde yer verdiği kırâat farklılıkları titizlikle incelenerek tespit edilmiştir. Ayrıca Bakara sûresi içerisinde belirlediğimiz kırâat farklılıklarının, hangi kırâat imamları tarafından nasıl bir vecihle okunduğu da araştırılarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırâat, Mühmel Tefsir, Dürrü'l-Esrâr, Mahmûd Hamza Efendi.

KIRAATLERİN TEVATÜR YÖNÜ

Büşra GÜLER

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
busraguler2332@gmail.com, Orcid: 0000-0002-0696-1094

Kıraat ilminde tevatür konusu geçmişten günümüze tartışılan bir konu olmuştur. Tevatür sadece Kıraat ilminde değil diğer ilimlerle de ilgisi bulunan ve tartışılan bir meseledir. Özellikle hadis alanında tartışılan bir mesele olmuştur. Konuyla ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu çalışmada Kıraat ilminin tevatür yönü ana başlığı altında bilgiler sunulacaktır. Bu çalışmanın amacı Kıraat ilmine giriş mahiyetinde alt başlıklar altında bilgiler vermek, bu bilim dalında önemli bir kavram olan “tevatür” kavramının sözlük ve ıstılahta ne anlama geldiğini ve kıraatlerin tevatür yönü meselesini ele almaktır. Bu araştırmada “Kıraatlerin Tevatür Yönü” meselesi objektif bakış açısıyla ele alınacaktır. Araştırmanın türü Kuramsal yani teorik araştırmadır. Deneysel araştırma değildir. Çalışmada kavramsal açıklamalara yer verilecektir. Açıklamalara yer verildikten sonra tevatür meselesine değinilecektir. Kıraat ilmi hakkında bilgi edindikten sonra tevatür yönüne değinilip çalışma sonlandırılacaktır. Çalışmada kullanılan yöntem Tarihi araştırma yöntemidir. Kıraat alanında çalışma konusuyla alakalı gerekli literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili Kitap, Makale, Sempozyum bildirisi, Arapça eser, Ansiklopedi maddesi, Sözlük, Yüksek lisans tezi ve Temel hadis kaynaklarından yararlanılmıştır. Kıraat alanında konuyla ilgili öncelikle araştırma problemi belirlenmiştir. Belirlendikten sonra kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taraması yapıldıktan sonra toplanan veriler belirli bir sistem dâhilinde sınıflandırılmıştır. Kaynaklardan elde edilen verilerin içeriği değerlendirilmiştir. Yazılı kaynakların diğer kaynaklarla uyumu gözden geçirilmiştir. Kıraatlerin ortaya çıkmasıyla birlikte onların “tevatür” kavramı ile vasıflandırılıp vasıflandırılmayacağı âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Âlimlerden bir kısmı bahsedilecek olan bazı kıraatler için “mütevâtir” ifadesini kullanmışlardır. Diğer âlimler ise “mütevâtir değildir ahaddir” ifadesini kullanmışlardır. Ancak elde edilen bilgiler ışığında Hz. Peygamber’den bize kadar nakledilen kıraat imamlarının ortak okuyuşlarının çoğu “tevatür” kapsamında değerlendirilebilir bulgularına ulaşılmıştır. Geçmişten günümüze kadar gelen ve tartışılan bir mesele olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tevatür, Mushaf, Mütevâtir.

KEHF SURESİ BAĞLAMINDA KIRAAT FARKLILIKLARININ ANLAMA ETKİSİNDE EL-KEŞŞÂF ÖRNEĞİ

Zeynep Hatice DEMİRTAŞ

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

zeynephatice1223@gmail.com, Orcid: 0009-0005-5188-3178

Kur'an-ı Kerim Allah tarafından insanlığa gönderilmiş bir rehberdir. Kur'an'ın asıl amaçlarından biri de onu anlamak ve onunla yaşamaktır. Bu amaçla birçok ilim dalı ortaya çıkmıştır. Bu ilim dallarında Kur'an'ın anlaşılması için pek çok çalışma yapılmıştır. Biz de bu kapsamda kıraat ilmiyle ilgili çalışmalara bakacağız. Kıraat ilmi, Kur'an'ın kelimelerinin okuyuşunun nasıl olacağını ve kelimelerdeki okuyuşları konu edinen bir ilmidir. Kur'an'daki bu farklı okuyuşları ele alan kıraat ilmi, tefsir ilmine etki etmiştir. Biz de bu çalışmamızda, büyük bir dilci, müfessir ve mutezile âlimi olan Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (ö. 538/1144)'nin tefsirini esas aldık. Zemahşerî'nin el-Keşşâf adlı eseri farklı kıraatlerin açıklandığı Arap dili inceliklerinin ortaya konduğu bir tefsirdir. Kendinden sonra gelen ve birçok müfessiri etkileyen bu tefsir kitabında biz de Kehf suresindeki farklı kıraatleri inceledik. Bu araştırmamızda sadece Kehf suresini seçmemizin amacı ise bu surenin kıraat farklılıkları yönünden zengin bir yapıya sahip olmasıdır. Ayrıca el-Keşşâf tefsirine baktığımızda ilgili sure bazında kıraat çalışmalarının yapılmadığını tesbit etmiş bulunuyoruz. Bu nedenle biz de bu konuyla ilgili bir çalışma yapma ihtiyacı duyduk. Kehf suresi Kur'an'ın 18. suresidir. Bu sure adını mağara arkadaşları anlamındaki Aşhab-ı Kehf kıssasından almıştır. Mekke'de inen bu sure 110 ayettir. Surenin içerisinde Allah'ın varlığı, birliği, inkâr edenlerin tutumları yer almaktadır. Bu tutumun karşısında Allah'ın Hz. Peygamber'e gönderdiği öğütler ve Aşhâb-ı Kehf kıssası anlatılmaktadır. Ayrıca surede Hz. Mûsâ ile Salih kul kıssası ve Zülkarneyn kıssası gibi birçok kıssaya da değinilmektedir. Bu sure, içerisinde birçok kıraat farklılıkları barındırmaktadır. Makalemizde Kehf suresindeki kıraat farklılıklarının ayetlerin tefsirine, anlam yönünden etkisinin olup olmadığını inceledik. Bu araştırma neticesinde Zemahşerî'nin hayatını, eserlerini, kıraatle ilişkisini ve el-Keşşâf tefsirinde bu surenin kıraatleri nasıl ele aldığını hangi kıraatleri benimsediğine de baktık. Kehf suresindeki kıraat farklılıklarının bir kısmının ayetlerdeki anlama etki ettiğini, bir kısmının da ayetlerdeki manaya etkisi olmadığını gördük.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'an, Zemahşerî, Keşşâf, Tefsir, Kehf Sûresi.

ŞAZ KIRAATLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Murat GÜNEL

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
murat.gunel@dicle.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3985-7867

Bu araştırmamızda şaz kıraatlerin tarihsel seyri ele alınmıştır. Bu çalışmamız ile şaz kıraat kavramının bu günkü halini aldığı şeklin nasıl bir süreç içerisinde geliştiğini anlatmaya çalıştık. Kur'an-ı Kerim'in nüzülü ile başlayan süreç içerisinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) arz ve sema yoluyla öğrenmesi daha sonra ise yedi harf ruhsatına binaen farklı şekillerde öğretmesi Ashâb-ı Kiram arasında ihtilafların başlamasına sebep olmuştur. Sahabe arasındaki bu ihtilaflar yedi harf ruhsatına binaen çözülebilmisse de sonraki dönemlerde yedi harften kastın tam olarak ne olduğu bilinmediğinden ihtilaflar daha da artmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatı ile dört halife döneminde özellikle de Hz. Osman döneminde İslam topraklarının genişlemesi, bazı sahabilerin gittikleri şehirlerde yedi harf ruhsatı ile öğrendikleri kıraatleri çevresindekilere öğretmesi, Arap olmayan unsurların Kur'an-ı Kerim'i okuma ve öğrenme arzusu gibi sebepler bir araya gelince; Hz. Ebubekir döneminde kitap haline getirilen Kur'an-ı Kerim, Hz Osman döneminde ihtilafların giderilmesi adına Kureyş lehçesi üzerine istinsah edilip İslam beldelerine gönderilmiştir. Tabiin dönemi olarak bilinen Hicri ikinci asırda da, Hz. Osman'ın Mushaf gönderdiği beldeler birer kıraat mektebi ve kıraat ekollerinin oluştuğu merkezler haline gelmişti. Kıraat alanında büyük imamların yetiştiği bu dönemde, her imam kendi eğitim metodu ile faaliyetlerine devam etmiş ve sahih kıraat, şâz kıraat gibi kavramların çerçevesi oturtulmaya başlanmıştır. Çalışmamıza konu olarak belirlediğimiz Şâz kavramını ilk olarak Ferrâ (ö.207/ 822) ve Ahfeş (ö. 211/ 826) kıraat ilmi içerisinde dilbilim açısından kullanmışlardır. Ancak diğer ilimlerden bağımsız kıraat literatürüne girişi Taberî (ö. 310/ 922) ile olmuştur. Bu konuda asıl dönüm noktası ise İbn Mücâhid'in yaptığı yedili tasnif ile olmuş ve daha sonra gelen âlimler özellikle de İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429) bu tasnife eklemeler yapıp alana katkı sağlamıştır. Biz de üzerinde çeşitli tanımlar yapıp eserler telif edilen Şâz kavramını kıraat açısından en büyük kırılmaların yaşandığı dönemler olarak kabul ettiğimiz Hz. Ebubekir, Hz Osman, İbn Mücâhid ve İbnü'l Cezeri özelinde dönemlere ayırarak tarihsel gelişimini ele almaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'an, Şâz, İbn Mücahid, İbnü'l Cezeri.

MÜFESSİR ŞÜTAYBÎ VE *EL-LÜBÂB Fİ MÜŞKİLÂTİ'L-KİTÂB* ADLI TEFSİRİ

Mustafa Emin ÖZ

Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

m.eminmanavgat48@gmail.com, Orcid: 0000-0002-9542-1347

Bu tebliğde on beş ve on altıncı asırda yaşayan Faslı müfessir Ebû Abdullah Muhammed b. Ali eş-Şütaybî'nin *el-Lübâb fî Müşkilâti'l-Kitâb* adlı eseri ele alınmaktadır. Şütaybî, bütün ayetleri tefsir etmek yerine kendi görüşünce anlamı ilk bakışta müşkül görünen ayetleri tefsir etmiştir. Manası kapalı garîb kelimeler varsa onları açıklamış, bazen ayetleri başka ayetlerle veya hadis-i şeriflerle tefsir etmiştir. Tefsirinde en çok üstüne durduğu konu ise ayetlerin kıraat vecihleridir. Birçok yerde kelimenin hangi kıraate göre nasıl okunduğunu ve o kıraatin mütevatir mi yoksa şaz mı olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca çok kez İsrâiliyat kaynaklı kıssalar zikretmiştir. Mutasavvıf biri olduğu için yeri geldikçe Kuşeyrî'nin *er-Risâle* adlı eseri gibi bazı tasavvuf kitaplarından sûfilerin sözlerini de nakletmiştir. Bu araştırma Müfessir Şütaybî ve *el-Lübâb fî Müşkilâti'l-Kitâb* adlı eserini ele almaktadır. Mezkûr eseri üzerinden bir nebze Şütaybî'nin müfessir yönünden bahsedilecektir. Bu çalışmanın amacı hakkında araştırma söz konusu olmayan Müfessir Şütaybî'yi ve onun *el-Lübâb fî Müşkilâti'l-Kitâb* adlı eserini tanıtmaktır. Müfessir Şütaybî'nin kendisi ve eserleri Türkiye'de hiç çalışılmamış. Yurt dışında da sadece mezkûr tefsirinin bir kısmını tahkik eden iki tez mevcuttur. Yaşadığı zamanda tanınmış bir âlim olmasına rağmen eserleri günümüzde tanınmamıştır. Bu bakımdan tefsir yönü ağır basan bu âlimi tanıtmak önem taşımaktadır. Bu çalışmada yurt dışında bir kısmı tahkik edilen nüshadan yararlanarak Müfessir Şütaybî'nin *el-Lübâb fî Müşkilâti'l-Kitâb* adlı eseri tanıtılacaktır. Bu araştırma neticesinde Müfessir Şütaybî'nin kim olduğu ve yazmış olduğu tefsirin özellikleri, tefsirinde nasıl bir yöntem izlediği, ne kadar özgün olduğu, hangi kaynakları esas aldığı, kendisinden önce yaşayan müfessirlerden genellikle hangisinin metodunu takip ettiği gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Şütaybî, el-Lübâb fî Müşkilâti'l-Kitâb.

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
I. ULUSAL LİSANSÜTÜ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

(16 HAZİRAN 2023)

SEMPOZYUM PROGRAMI

AÇILIŞ (9:00 - 9:30)

Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı

Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR (İlahiyat Fakültesi Dekanı)
Prof. Dr. Murat SUNKAR (Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü)
Prof. Dr. Erkan YAR (Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanı)

1. OTURUM: 9:30 - 10:45

İBN-İ SİNA SALONU

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR

SIRA
NO

KATILIMCI

ÜNİVERSİTE

TEBLİĞ ADI

1

Hatice Kübra Karaca

Fırat Üniversitesi

“Kadınların Camiye Girmelerini Engellemeyin” Rivayetinin Sened ve Metin Açısından Tahlili - Sahihayn Özelinde-

2

Betül Arslan

Fırat Üniversitesi

Habbâb b. Eret’in Hayatı ve Rivayetlerinin İslami İlimlerde Kullanımı

3

Zeynep Hatice Demirtaş

Fırat Üniversitesi

Kehf Sûresi Bağlamında Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisinde el-Keşşâf Örneği

4

Kevser Teke

Kırıkkale Üniversitesi

Ebû Mansûr el- Mâtürîdî’de Büyük Günah- Şefaât İlişkisi

KAŞGARLI MAHMUT SALONU			
OTURUM BAŞKANI		Prof. Dr. Erkan YAR	
SIRA NO	KATILIMCI	ÜNİVERSİTE	TEBLİĞ ADI
1	Kübra Akgündüz	Fırat Üniversitesi	Yuhanna İncili'nin İlk Ayetlerinin Müslüman Düşüncesine Yansıması
2	Muhammed İkbâl Çoban	Kocaeli Üniversitesi	Abdullah b. Yezîd el-Fezârî'nin Kelâmî Görüşleri (Kitabu't-Tevhid Örneği)
3	Çiğdem Dursun	Fırat Üniversitesi	Ebu'l A'la el-Mevdudî'nin Hayatı ve "Kur'an'da Dört Terim" Adlı Eserinin Tahlili
YUSUF HAS HACİB SALONU			
OTURUM BAŞKANI		Prof. Dr. Mehmet ERDEM	
SIRA NO	KATILIMCI	ÜNİVERSİTE	TEBLİĞ ADI
1	Ramazan Aydemir - Erdoğan Sarıtepe	Fırat Üniversitesi	İbn Süreyc'in Hayatı İlmî Şahsiyeti ve Şafî Mezhebine Katkısı
2	Kenan Kılınç - Erdoğan Sarıtepe	Fırat Üniversitesi	Ebü Bekr er-Râzî el-Cessâs'ın Hayatı ve İlmî Şahsiyeti
3	Hakan Aydın	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	İngiltere'de İslâmî Yargı Kurumları
4	Hadi Erdem	Fırat Üniversitesi	İslami Devlet Modeli ve Günümüz Modern Devlet Modeliyle Uyuşması

I. Ulusal Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu

2. OTURUM: 11:00-12:00			
İBN-İ SİNA SALONU			
OTURUM BAŞKANI		Doç. Dr. Ayşe MEYDANOĞLU	
SIRA NO	KATILIMCI	ÜNİVERSİTE	TEBLİĞ ADI
1	Abdulhekim Aydın	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	Abdulkadir Dâmolam ve Onun “Akâid-i Zaruriye” Adlı Eseri Hakkında İnceleme
2	Ersin Akdağ	Fırat Üniversitesi	Nahiv Şerh Geleneginde Küllî Kâideler “el- Behçetu’l- Merdiyye Örneği”
3	Mustafa Emin Öz	Fırat Üniversitesi	Müfessir Şütaybî ve el- Lübâb fi Müşkilâti’l- Kitâb Adlı Tefsiri
4	Fatma Sarp	Fırat Üniversitesi	Islahatçı Alim Hasan el-Bennâ’nın Fıkıh Düşüncesinde İcmali Deliller
KAŞGARLI MAHMUT SALONU			
OTURUM BAŞKANI		Doç. Dr. Mehmet ÖZTÜRK	
SIRA NO	KATILIMCI	ÜNİVERSİTE	TEBLİĞ ADI
1	Hamdi Yener	Kırıkkale Üniversitesi	Ebü’l- Hasan el-Eş’arî’nin Halku’l- Kur’ân Meselesinde Kullandığı Deliller
2	Cengiz Alkan	Kırklareli Üniversitesi	Şia’da Kader Anlayışı ve Beda Kavramı
3	Ramazan Arslan	Fırat Üniversitesi	Din- Mezhep İlişkisi ve Abdulkahir el-Bağdadi’ye Göre İslam’a Mensup Olmadıkları Halde İslam’a Nispet Edilen Fırkaların Temel Nedenleri
4	Rukiye Altın	Fırat Üniversitesi	Cerh ve Ta’dil İlminde Yaşanan İhtilaflar
ÖĞLE ARASI			

3. OTURUM: 14:00 - 15:00			
İBN-İ SİNA SALONU			
OTURUM BAŞKANI		Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TAŞ	
SIRA NO	KATILIMCI	ÜNİVERSİTE	TEBLİĞ ADI
1	Mesut Şen	Fırat Üniversitesi	Fethu'l- Bârî'de Kıraat Kaynakları ve Nakil Yöntemleri
2	Bilal Demir	Fırat Üniversitesi	Mahmûd Hamza Efendi ve Tefsiri Dürrü'l- Esrâr'daki Kıraat Farklılıkları: Bakara Sûresi Örneği
3	Murat Günel	Fırat Üniversitesi	Şaz Kıraatlerin Tarihsel Gelişimi
4	Büşra Güler	Fırat Üniversitesi	Kıraatlerin Tevatür Yönü
KAŞGARLI MAHMUT SALONU			
OTURUM BAŞKANI		Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ALİMOĞLU SÜRMELİ	
SIRA NO	KATILIMCI	ÜNİVERSİTE	TEBLİĞ ADI
1	Cahit Gülmez	Fırat Üniversitesi	Bâtınî Makâlât Eserlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Bâbü's- Şeytân ve Kitâbu'z-Zîne Örneği
2	Kevser Deniz	Fırat Üniversitesi	Oryantalist Çalışmalarda İslam'ın Terörizm İle İlişkilendirilmesi: Bernard Lewis Örneği
3	Emre Çelik	Fırat Üniversitesi	Seyyid Hüseyin Nasr'ın Hayatı Bağlamında Mezhebi Aidiyeti ve Şiiliğin Temel Kavramlarına Yönelik Fikirleri
4	Abdullah Tekdal	Fırat Üniversitesi	Abdulkahir el-Bağdâdî'nin Ehl-i Bid'at Diye Adlandırdığı Fırkalara Yönelik Eleştirilerinin Dayanağı